

BAIX LLOBREGAT VERSUS BARCELONA

MIQUEL ROA

Arquitecte. Membre del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

Les ratlles que segueixen pretenen discutir la Llei d'Ordenació Territorial en el que fa referència a l'àrea metropolitana de Barcelona, des d'una re-formulació de les idees de comarca i metròpoli, tot i definint el que hem anomenat «comarca metropolitana»; per contrastar després aquestes reflexions amb la comarca històrica del Baix Llobregat.

La Llei d'Ordenació Territorial.

Necessària renovació de postulats teòrics

No hem estat capaços de fer una llei d'ordenació territorial que tingués el suport d'una gran majoria del país; ans al contrari, tenim el perill que aquesta llei comporti una divisió territorial i, cosa que és més greu, una divisió social de Catalunya. Hi ha, ben segur, greus responsabilitats polítiques en aquest afer, però no és menys cert que s'hi donen també importants reponsabilitats intel·lectuals dels que d'una o altra manera hem intervingut en la discussió. El debat ha estat excessivament teòric entre els defensors de la idea de metròpoli com a identificació dels conceptes de ciutat i cultura, emfasitzant les dimensions de funcionalitat econòmica, urbana i d'oferta de serveis públics; i els defensors de la idea de comarca com a identificació patriòtica, destacant els seus perfils històrics, romàntics, humanístics, etc. Ens hem preocupat més d'identificar-nos amb una d'aquestes posicions que d'assumir riscos intel·lectuals establint ponts entre ambdues.

Sota el concepte de comarca, a Catalunya hi ha una cultura que va molt més enllà dels criteris usats per la divisió territorial de Catalunya, ara fa mig segle. La idea d'identitat geogràfica i urbana del territori és tan important com la de «community» o ecosistema social en el que seria la moderna divisió comarcal. Així mateix la idea d'àrea metropolitana incorpora el concepte de districte metropolità com a àrea d'optimització de serveis plurimunicipals. La futura organització territorial de l'àrea barcelonesa hauria de passar, al nostre entendre, per la implantació de dos principis bàsics:

- a) Caldria defugir la idea d'autoritat única com a superadora dels conflictes d'interessos que es donen al seu si; per contra, únicament una filosofia complexa basada en la coordinació de voluntats, on els municipis siguin protagonistes, pot tenir projecció de futur.
- b) Cal fer un esforç en la definició de comarques metropolitanes com a síntesi de les idees de comarca i de districte metropolità.

Aquests principis ens donarien, segurament, fórmules d'organització territorial relativament herètiques respecte al marc de definicions polítiques actuals.

El Baix Llobregat: tres comarques metropolitanes

Vistes les coses des del Baix Llobregat, constatem que s'hi donen clarament tres sub-comarques: Martorell-Anoia (part del Baix Llobregat situat fora de la CMB); Baix Llobregat Sud, que incorpora les poblacions de Sant Just i Esplugues; i l'Hospitalet. Les voluntats de mantenir perfils diferents de l'Hospitalet i del Baix Llobregat Nord i, per contra, d'identificació d'Esplugues i Sant Just tenen, a més d'un clar suport de consciència col·lectiva, una realitat —dinàmica— problemàtica en els terrenys urbà, econòmic, cultural, social i polític també diferencial.

El delta del Llobregat identifica amb claredat el perfil geogràfic de la comarca del Baix Llobregat Sud; entorn a ell, i localitzats en el samontà, se situen els dos rosaris de pobles —a ambdós costats del riu— que estructuraven territorialment la comarca. A aquesta forta identitat geogràfica cal afegir una clara identitat urbana: en tots els pobles de la comarca els eixamples tenen una presència molt feble, donant-se relacions de tangència entre els petits cascs antics i els nous polígons residencials. La importància de l'aprofitament agrícola del delta, l'alt percentatge de propietaris de la terra residents a Barcelona, el baix paper de la indústria tèxtil en l'acumulació endògena de capital i la no consolidació d'una burgesia local són factors que es troben a la base de la poca entitat dels eixamples en els pobles del Baix Llobregat Sud. El massiu creixement

residencial en polígons de les dècades dels 50 i dels 60, i la localització de les grans línies de transport d'energia elèctrica que travessen la comarca, han caracteritzat l'enorme transformació de la comarca en aquests darrers anys. La superposició dels dos processos de transformació urbana esmentats anteriorment singularitzen la comarca del Baix Llobregat Sud en el context metropolità de Barcelona.

Entenem que l'alt grau de consciència comarcal que ha anat creixent al Baix Llobregat Sud té com a base la identitat geogràfica, urbana, econòmica i social derivada del procés de formació esmentat, i a la creixent interrelació social derivada de l'augment continuat dels viatges inter-municipals per motius de treball, estudi i compra. Consciència comarcal que ens perfila el Baix Llobregat Sud com el que hem anomenat una comarca metropolitana.

Les diferències amb el Baix Llobregat Nord són paleses: canvi de marc geogràfic —cruïlla de la vall del Llobregat i la depressió pre-litoral—, l'agricultura juga un paper menys important que en el delta, la propietat de la terra està en major proporció en mans de residents a la pròpia comarca, i el tèxtil juga un major paper en la formació de capital endogen i d'una burgesia local. El fort creixement se situa en les dècades 70 i 80, tot i jugant un paper protagonista la gran indústria de producció, amb unitats més grans i més desagregades dels cascs urbans que en el Baix Llobregat Sud. Les operacions de polígons no han tingut fins ara la importància relativa de la zona baixa; per contra, és ara quan comencen a aparèixer importants operacions residencials a la zona de Martorell, al contrari del Baix Llobregat Sud, on els cascs urbans estan més enganxats els uns als altres, i on la proximitat amb Barcelona no ha deixat aparèixer una capitalitat comarcal clara, completen les diferències amb el Baix Llobregat Sud.

Com a conseqüència dels fenòmens anteriorment esmentats, va apareixent, a la zona de Martorell, una consciència comarcal diferenciada de la zona baixa del Llobregat que respon a una problemàtica diversa i a una creixent interrelació social de viatges inter-municipals per motius de treball, estudi i compra diferenciada dels que es donen al Baix Llobregat Sud.

El cas de l'Hospitalet

El cas de l'Hospitalet de Llobregat mereix un capítol a part. El terme municipal s'incorpora molt més al pla de Barcelona, amb la part del delta molt interrelacionada amb la zona franca del terme municipal barceloní (antigament part integrant del de l'Hospitalet de Llobregat).

L'important pes poblacional del municipi —segona ciutat de Catalunya—, el pràctic esgotament del seu sòl urbà i l'estreta conurbació amb Barcelona són elements prou diferencials de l'Hospitalet de Llobregat respecte al Baix Llobregat Sud, però no els únics. La major importància relativa del tèxtil i l'anterior creixement residencial fruit de la immigració —anys 40 i 50— han donat una estructura urbana de la ciutat amb major pes relatiu dels eixamples respecte als polígons, malgrat operacions de la importància de Bellvitge-Gornal.

La creixent consciència de ciutat dels seus veïns i la vocació de reafirmació com a tal, han tingut una clara manifestació en l'exposició de l'antiga fàbrica de la Tecla Sala sobre «L'Hospitalet d'avui a demà». L'exposició té una gran importància en el marc de la cultura urbana del nostre país, constituint una aportació molt valuosa al debat sobre perifèries metropolitanes a Europa. La importància metodològica dels treballs no rau tant a confeccionar un plànol de la ciutat «acabada» sinó a haver formalitzat aquest plànol des d'estudis-projectes fragmentaris de la ciutat, de sistemes i de sectors. Una ciutat feta a trossos cal redreçar-la des d'un reconeixement-re-projecte d'aquests trossos, tot i recuperant la dimensió global dels sistemes de vialitat, parcs i equipaments.

L'anomenat plànol de «L'Hospitalet del futur» recull d'una manera culturalment avançada el desig d'autoidentificació de la ciutat. El plànol denuncia, però, la impossibilitat d'autarquia urbana de l'Hospitalet; moltes de les opcions estructurals de futur vénen del Pla Metropolità del 76 (pla vigent que té l'àmbit de la CMB). El plànol és incomprensible per si mateix, el perímetre del terme municipal retalla teixits urbans únicament comprensibles amb les continuïtats dels cascs de Barcelona, Esplugues i Cornellà; fragments d'infraestructures es fan funcionalment incomprensibles a l'interior del retall urbà del terme municipal. El plànol és comprensible en els nivells menors d'urbanitat local, però apareix com una peça solta d'un «puzzle» en allò que es refereix a infraestructures i vores.

Una proposta comarcal d'organització metropolitana

Extrapolant l'anterior visió al conjunt metropolità, resultaria una àrea metropolitana de Barcelona amb dues corones clarament diferenciades i amb una forta modificació de les comarques històriques. Entorn de Barcelona ciutat apareixerien les subcomarques de l'Hospitalet, el Baix Llobregat Sud i el Barcelonès Nord conformant una primera corona. La segona corona la formarien el Baix Llobregat Nord, el Vallès Oriental i l'Occidental i el Maresme. Més petites, més denses i més co-

nurbades en la primera corona; i més grans, menys denses i menys conurbades en la segona. Les primeres haurien de ser bàsicament àmbits de representació municipal en el govern metropolità, mentre que les segones, amb nivells de conurbació més baixos, podrien tenir competències pròpies que no fossin assumides directament pel govern metropolità. Tot això sense perdre de vista la dimensió local de l'organització metropolitana, i des del protagonisme de les «ciutats metropolitanes» a què el company i bon mestre Manuel de Solà-Morales es referia en les pàgines del «Brusi».

L'actual dimensió derivada de la LLOT no es caracteritza precisament per la coherència del seu mode: dues entitats metropolitanes, una per al transport, d'àmbit més petit que la primera corona, i l'altra per a l'aigua i els residus, d'àmbit una mica més gran; una mancomunitat de municipis per a tot el que feia la Corporació Metropolitana de Barcelona i que ara no fan les dues entitats esmentades (amb un àmbit territorial intermedi). Superposades a aquests tres organismes, i amb total independència, apareixen les cinc comarques històriques de l'antiga regió I: Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Oriental, Vallès Occidental i Maresme.

Una redefinició de comarques metropolitanes que tingui molt en compte les voluntats municipals i un organisme metropolità format per aquestes comarques serien les condicions bàsiques per una futura organització metropolitana. L'àmbit i la participació o no de la Generalitat en el govern metropolità serien realment els temes a debatre.